

Життєва компетентність як орієнтир сучасної шкільної історичної освіти

Початок XXI століття означений складним пошуком нового світорозуміння, педагогічного світовідчуття, здатного зазирнути в майбутнє. Розвиток людського суспільства й цивілізації висуває сьогодні перед освітою нові завдання. Це зумовлено тим, що традиційна школа, переважно спрямована на засвоєння системи знань, уже «не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні соціальних, виробничих та економічних завдань» [10, С. 65]. Вирішити зазначені завдання покликаний компетентнісний підхід, який має на меті створити умови для розвитку особистості учнів і формування в них ключових компетентностей, який «дозволить змінити предметно-орієнтовану систему освіти на особистісно-орієнтовану, зберігши традиційні фундаментальність та універсальність» [8, С. 67].

Компетентнісний підхід, на думку О. Кондакова, відповідає ціннісно-варіативній моделі освітнього вибору (особистісна та ціннісна орієнтація освіти). Маючи інноваційний потенціал, ціннісно-варіативна модель освітнього вибору дозволяє забезпечити компетентнісний підхід у визначенні результатів якості освіти, що, у свою чергу, дозволить висунути до замовників і споживачів освіти якісно окреслені освітні вимоги в розумінні їх подальшого здійснення, тому що «компетентність — це результативно-діяльнісна характеристика освіти, а нижній поріг компетентності є рівень діяльності, необхідний і достатній для мінімальної успішності в отриманні результату» [5, С. 233].

Таким чином, традиційна дидактика змінює свої задачі. Нова дидактика, як зазначає Н. Крилова, сповідує компетентнісний підхід, об'єднує діяльнісний і проектний підходи і є, по суті, «творчою дидактикою» [6, С. 110].

Компетентнісний підхід в освіті передбачає формування в учнів здат-

ності свідомо та активно ставитися до життя. Це означає наявність у них потреби в самопізнанні, саморозумінні, саморегуляції; оволодіння методами раціонального розв'язання міжособистісних суперечностей і конфліктів; прагнення до усвідомленої й адекватної оцінки результатів своєї творчої та професійної діяльності; оволодіння науковими знаннями про сутність «Я», особливості організації свого психологічного часу; вибір свого життєвого шляху; здатність ефективно взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних взаємин; відповідально ставитися до виконання життєвих і соціальних ролей; вирішувати життєві проблеми й задачі.

Визначені ознаки компетентнісного ставлення особистості до життя відповідають здатності людини до життєтворчості. Педагогіка має наповнити навчання й виховання новим життєтворчим, духовним змістом; головне для неї — «дитина з її радощами й болями, злетами і драмами, інтересами, потребами, з її напруженим екзистенційним духовним світом». Більшість науковців поділяють думку, що має утвердитися нова філософія освіти, нова педагогіка — педагогіка компетентної, відповідальної людини. «Ідеї життєтворчості, плекання людини як суб'єкта життя стануть альфою й омегою нової школи, яка допомагатиме учням оволодіти чотирма стрижневими стовпами — навчитися пізнавати життя; життєвої компетентності; навчитися жити разом; навчитися жити» [2, С. 9].

Концептуальні положення педагогіки життєтворчості розробили у своїх працях І. Єрмаков, Л. Сохань, В. Доній, Г. Несен, І. Погоріла, С. Шевцова, Г. Ковганич, В. Ляшенко, В. Папу, Е. Помиткін, В. Циба, С. Шишов, В. Кальней та інші. На їхню думку, життєтворчість як підгрунтя навчання є:

- методом навчання дитини, використання якого створює умови для здійснення дитиною свого життєвого проекту;
- способом навчання дітей самостійно діяти, самостійно навча-

тися, самостійно керувати власним майбутнім;

- сприятливою атмосферою для розвитку особистості;
- процесом творення людиною свого життя;
- мистецтвом, творчістю;
- реалізацією проектів методом цільової дії [9, С. 15];
- процесом самовизначення (усвідомлення себе й світу, себе у світі, своїх ціннісних орієнтацій і своїх бажань);
- процесом життєдіяльності (проектуванням і втіленням у життя своїх бажань, утвердженням своїх цінностей) [11, С. 171];
- соціальною творчістю, прагненням до самореалізації (самореалізація — «самоконструювання», у процесі якого набувається життєвий досвід);
- свідомою, творчою побудовою особистістю свого індивідуального життя, для якої необхідна життєва компетентність [7, С. 250–251].

Життєтворчість розглядається як «особлива, вища форма виявлення творчої природи людини, яка сприяє самостійному творчому вибору особистістю стратегії її життя, розробці життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації її індивідуального життєвого проекту» [1, С. 9].

У контексті педагогіки життєтворчості однією з найважливіших проблем людства у XXI ст. постала проблема формування життєвої компетентності особистості. Кризь призму означеного підходу життєва компетентність розглядається як комплекс складних умінь, знань і ціннісних орієнтацій, що відносяться до: самого себе як особистості, як до суб'єкта життєдіяльності; до взаємодій з іншими людьми; до діяльності у всіх її типах і формах [4, С. 13].

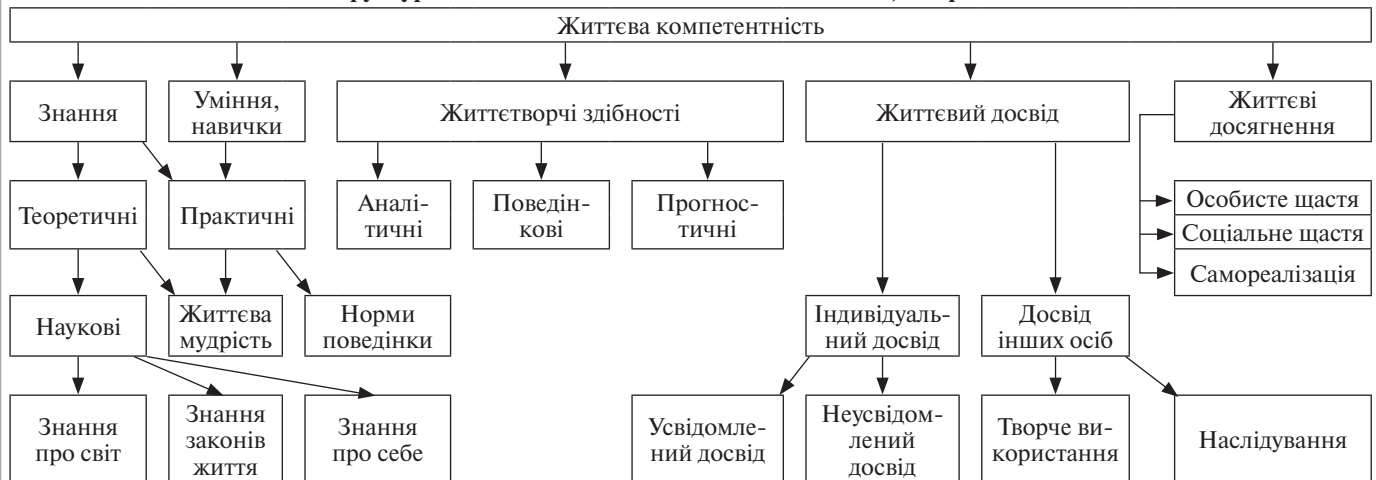
Автори науково-методичного збірника «Життєва компетентність особистості» зазначають, що життєва компетентність є складним утворенням й охоплює:

- знання, уміння та навички;

КАФЕДРА

Рисунок

Структура життєвої компетентності за Л. Сохань, І. Єрмаковим

- життєтворчі здібності;
- життєвий досвід;
- життєві досягнення особистості;
- уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях;
- здатність обирати адекватні та ефективні способи розв'язання життєвих проблем;
- знання своїх особистих якостей, своїх достоїнств і недоліків;
- здатність до самовдосконалення та самозмін;
- здатність розуміти та правильно оцінювати інших людей, встановлювати з ними адекватні форми спілкування, проявляти толерантність у стосунках;
- уміння керувати собою й обставинами свого життя;
- здатність особистості до життя (здатність перебувати в соціумі й відповідно діяти) [3, С. 168–169].

Життєтворче спрямування вивчення історії означає формування в процесі освіти життєвої компетентності особистості учнів на прикладі життя поколінь минулого, на основі знань про їхні ціннісні орієнтири, на ґрунті усвідомлення законів історичного розвитку та людського життя.

Історія як наука дає знання про розвиток людського суспільства, про закони життя в кожну історичну епоху, що сприяє розумінню конкретного історичного часу крізь призму особистості (з точки зору віку, статі, соціального стану, належності до соціальної та етнічної груп). Уміння й навички, сформовані під

час вивчення історії, сприяють практичному засвоєнню учнями норм поведінки. Навички аналізу історичних процесів безпосередньо й опосередковано впливають на поведінку учнів. Уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями й фактами сприяють формуванню в них прогностичних життєтворчих здібностей. Засвоєння учнями уроків історії впливає на набуття ними усвідомленого й актуалізацію неусвідомленого індивідуального життєвого досвіду. Ознайомлення з життям і діяльністю історичних постатей дозволяє наслідувати й творчо використовувати їхній досвід. У підсумку життєтворче спрямування навчання історії сприяє життєвим досягненням учнів (особистому щастю, соціальному статусу, самореалізації).

Графічно структуру життєвої компетентності можна представити в такому вигляді (*див. рис.*) [3, С. 169].

Введення життєвої компетентності в історичну освіту дозволить кожному учневі на прикладі життя людей минулого усвідомити сенс свого життя; на основі знань про ціннісні орієнтації попередніх поколінь оволодіти універсальними константами життєвого світу, на підставі чого визначити орієнтири власного розвитку, систему смисложиттєвих координат, в яких вони можуть існувати. Усвідомивши закони історичного розвитку та людського життя, учні матимуть цілеспрямованість в отриманні й використанні знань, переконання в необхідності безпе-

ривного самовдосконалення. Життєтворче спрямування у вивченні історії сприятиме вмінню учнів працювати з різними джерелами інформації, критично аналізувати їх. Життєва компетентність крізь призму історичної освіти означатиме виховання порядних людей, громадян України, які житимуть і працюватимуть на користь суспільству, родині, собі. Випускник середньої школи із сформованою життєвою компетентністю — це людина:

- обізнана (приймає знання як цінність, активна в опануванні знань, знає й виконує закони, норми поведінки);
- полікультурна (готова й здатна сприймати культури, готова й уміє взаємодіяти з представниками інших культур);
- соціальна (здатна до розв'язання соціальних проблем, самореалізації, комунікації, соціально адаптована);
- творча особистість (здатна до життєтворчості, із наявною позитивною Я-концепцією, рефлексивними здібностями, культурною самовиявленню).

Література

1. Єрмаков І. Г. Компетентнісний потенціал проектної діяльності. — Режим доступу: <http://www.library.edu-ua.net/>.
2. Єрмаков І., Погоріла І. Феномен компетентнісно спрямованої освіти // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. — 2005. — № 9–10. — Режим доступу до журн.: <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=213>.
3. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний збірник / За

КАФЕДРА

- ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова. — К.: Богдана, 2003. — 520 с.
4. Зимняя И. Ключевые компетентности — новая парадигма результата образования // Дайджест педагогических идей та технологий. — 2004. — № 1–2. — С. 11–14.
  5. Кондаков А. М. Модели образовательного выбора и ведущие компетентности как образовательные ресурсы для развития личности, общества и государства // Мир психологии. — 2004. — № 2. — С. 230–235.
  6. Крылова Н. Проектная деятельность школьника и педагога: Диалог с воображаемым оппонентом // Народное образование. — 2005. — № 7. — С. 103–111.
  7. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посіб.: У 2-х ч. / За ред. В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова та ін. — Ч. 1: Теорія і технологія життєтворчості. — К., ІЗМН, 1997. — 392 с.
  8. Новосельская О. В. Компетентный подход к содержанию образования в 12-летней школе // Метод проектов: традиции, перспективы, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник / Керівник авторського колективу С. М. Шевцова; науковий керівник І. Г. Єрмаков. — К.: Департамент, 2003 — С. 65–69.
  9. Олейничук М. І. Ростити людину — це радість! Роздуми педагогів про життєву компетентність // Шкільний світ. — 2005. — № 37. — С. 15–20.
  10. Пометун О. Компетентнісний підхід — найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. — 2005. — № 1. — С. 65–69.
  11. Сергеева Л. Н. Проект як форма реалізації життєтворчості // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник / Керівник авторського колективу С. М. Шевцова; науковий керівник І. Г. Єрмаков. — К.: Департамент, 2003. — С. 171–174.

Ницета В.,

аспірант Бердянського державного педагогічного університету

Пам'яті І. М. Бірюльова

Вітчизняна історична освіта зазнала тяжкої втрати: на 77-му році пішов із життя знаний історик, викладач, автор перших українських шкільних підручників із всесвітньої історії Нового часу Ілля Михайлович Бірюльов.

Протягом тривалого часу Ілля Михайлович викладав у Запорізькому державному університеті, у 1984–1987 рр. був деканом історичного факультету, згодом — доцентом кафедри всесвітньої історії. Не одне покоління студентів згадуватиме Іллю Михайловича із вдячністю за жагу до знань, за теплоту й душевну щирість, які були завжди притаманні цій чудовій Людині.

Для видавництва «Генеза» Ілля Михайлович був одним із найвіддани-

ших і найулюбленіших авторів, адже співпраця з ним тривала протягом майже 10 років. Як автора цю людину відзначала насамперед величезна любов і повага до головних читачів його книжок — школярів: наскільки цікавим, доступним стане для них підручник, які цінності закладатиме в їхні душі...

Попри те, що протягом останніх семи років Ілля Михайлович не викладав у вищій школі, називаючи себе «просто пенсіонером», він активно працював. Результатом цього став, зокрема, підручник для 8-го класу 12-річної школи, який щойно передано на Всеукраїнський конкурс, спільно з видавництвом планував роботу над підручником для 9-го класу...

Несподівана смерть перервала творчі плани невтомного дослідника.

Тяжка скорбота не дає змоги висловити всі почуття, які переповнюють наші серця. Проте пам'ять про Іллю Михайловича Бірюльова не припаде попелом забуття. І запорукою тому — його нащадки, його вихованці, його друзі й колеги, які завжди пам'ятатимуть Іллю Михайловича, мільйони українських школярів, вихованих на його підручниках.

Світла пам'ять Вам, невтомний трудівнику, щедрий сіячу розумного, доброго, вічного.

Спочивайте з миром.

*Друзі
та колеги*

12-річна школа. 7 клас

Усі уроки до курсу «Всесвітня історія»

Код: ГПП10, 336 с. Ціна поштова 19,30 / клубна 17,37

Всесвітня історія 7 клас. Дидактичні матеріали

Код: ІПК47, 208 с. Ціна поштова 10,00 / клубна 9,00

Історія України. Дидактичні матеріали

Код: ІПК37, 208 с. Ціна поштова 10,00 / клубна 9,00

Усі уроки до курсу Історія України. 7 клас

Код: ГПП8, 240 с. Ціна поштова 19,30 / клубна 17,37

Замовити книгу Ви можете: за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою: 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», з позначкою «Книга — поштою ІПК» або на сайті www.osnova.com.ua

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа» та замовляйте книги за клубною ціною. Мінімальна сума замовлення — 20 грн. Вартість поштової доставки — 3,95 грн.

